

me[•]

06
2020

A MAGYAR
ÉPÍTŐMŰVESZTEK
SZÖVETSÉGE NEK
KULTURÁLIS
FOLYÓIRATA
1903-TÓL
CULTURAL
MAGAZINE OF
THE ASSOCIATION
OF HUNGARIAN
ARCHITECTS
SINCE 1903

RÉGI-ÚJ MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET | HUNGARIAN ARCHITECTURE

+ UTÓÍRAT | POST SCRIPTUM XX. 114.

TÁJI VETÜLET, GEOMETRIKUS FORMA

KIS-BALATON LÁTOGATÓKÖZPONT, FENÉKPUSZTA

ÉPÍTÉS | ARCHITECT: VASÁROS ZSOLT

SZÖVEG | TEXT: VUKOSZÁVLYEV ZORÁN

FOTÓK | PHOTOS: TAKÁTS BENDEGÚZ, TÓTH RICHÁRD

„... szinte harapta ezt a tiszta, nedves levegőt, és bágyadtan gondolt a holnapi napra, haza és minden haszontalanságra, de a gondolatokat hagyta elmenni, ahogy jöttek. Nem ültette le őket maga mellé, nem kérdezett tőlük semmit, nem foglalkozott velük. Valami nyugalmas révedezés volt ez, majdnem álom, ámbár nem volt álmos. Most nem nézett egy fára vagy bokorra vagy a méhesre, hanem magában érezte az egész kertet, az egész alkonyodó csendet, és ugyanakkor önmagát is benne érezte ebben az illatos magányban. Ha most levágnának egy fát, az neki is fájna, és ha valaki el akarná taposni azt a kis cinéért az úton, bizonyára megakadályozná. Tutajosunk egy lett az alkonyattal, a kerttel, a csenddel, az egész határtalan, lélegző, élő mindenséggel.”

(Fekete István: Tüskevár, részlet)

Észak-dél irányba magaslati vonulatokkal szabdalta tájon járunk, a magyar tenger dél-nyugati végében. A Kis-Balatonként ismert táj az Őrségben (mai állapotában Szalafő mellett) eredő Zala folyó kiszélesedő, egykoron nagy területet átfogó mocsaras-lápos vidéke.

Az országhatárhoz közel eredő patak mintegy 126 km-t tesz meg előbb keleti irányba, majd földtani vetődések mentén északi, és végül Türrénél délre forduló vonalrajzzal, hogy a magaslatok közt utat találva Zalavárnál végül délnyugati csücskében érje el a Balatont. A földtörténeti korszakokon átívelő geográfiai és vízrajzi környezet alakulása az utóbbi másfél száz évben vett – a korábbi évmilliók távlatait nézve – drasztikus fordulatot. A változást a művelhető földterületeket magáénak megszerezni vágyó ember kultivációs kényszere okozta, ami egyben a keszthelyi öböltől dél felé átjárót is kívánt biztosítani a területen. A lecsapolások a közel 200 km²-es berek-rendszer felszámolták, mára a Zalavár-Szabar-Balatonmagyaród közé szorult összefüggő vízfelület nem nagyobb 10 km²-nél, a valamilyen fokú védettséget (1986-tól) élvező természeti táj közel 150 km². Egyfajta romantikával is fordulva a „rendezett” természeti környezethez, elmondható, hogy bizonyosan másfajta táj tárul fel hamarosan a Keszthely felé épülő gyorsforgalmi útról nyugatra.

A romantika megalapozója Fekete Istvánnak a generációk gyermekkorát meghatározó *Tüskevár* című regénye. Kultúrszociológia jelentőségét az 1957-ben íródott műnek nem részletezve, az minden bizonnyal hozzájárult a Balaton-érzést a buliparthoz viszonyítva inkább a természetközelséghez kötődő hangulathoz. Ami akkor egy idilli (kis)felnőtté válás történetet mesélt el, a vidék és a város, a nyugodt csend és a dinamikus morajlás ellentétpárjára alapozva, az hamarosan az emberiség felnötté válásának is történeti alapját jelentette. A múlt század utolsó harmadában a hazánkban folyó tudományos kutatások megdöbbentő eredményei hívták fel a Kis-Balaton vízszűrő-hordalékterítő szerepének fontosságára a figyelmet – melynek eltűnése a Balaton vízminőségének rohamos romlásához vezetett.¹ 1970-től a kisebb vízfelületek újralétesítése egy globális trend érvényesülését is jelenti – bizony az eltel hatvan évben a világ is nagyot fordult a környezetvédelem szemléletében.²

Generáltervező | General design:

Narmer Építészeti Stúdió

Felelős tervező | Leading architect:

Vasáros Zsolt DLA

Építésszek | Architects:

**Bandur Juhász Emőke, Eisrich Ágnes, Kovács Petra,
König Anna, Megyesi Zsolt, Nagy Gábor, Sasvári Áron,
Somlai Anikó, Vasáros-Lévai Melinda**

Projektmenedzsment | Project management:

Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság

Közmű | Public utilities:

**Tászler László – Tónus Építész és Mérnöki Tervező Kft.
(eng. terv), Bíró Attila – Kész Közmű és Energetikai Tervező Kft. (kiviteli terv)**

Tartószerkezetek | Structure:

Blasius Norbert – X-pol Kft. (eng. Terv), Szabóné Fischer Zsuzsanna – Alapkö Kft. (kiviteli terv)

Épületvillamosság | Electrical engineering:

Nyári Ilona – Libella Lux Kft. (eng. terv), Peták András – V.A.-IQ Kft. (kiviteli terv)

Épületgépészet | HVAC:

Makáry Csaba, Mottl Tamás, Kalmár Zoltán – Agorex Kft.

Tűzvédelem | Fire protection:

Horváth István (eng. terv), Brindzik Orsolya – Pentamer Kft. (kiviteli terv)

Közlekedés | Traffic:

Balogh Balázs – Koloroptika Bt.

Akadálymentesítés | Accessibility:

Kormányos Anna

Kert- és tájépítész | Landscape, garden:

Müller Krisztina – NAPKert-bioFÉNY Bt.

Zaj- és rezgésvédelem | Noise and vibration control:

Borbás László – Arcticus Bt.

Konyhatechnológia | Kitchen technology:

Kaszab Piroska – Multi Konyha

Geotechnika | Geotechnology:

Válinth Attila – Geováll Kft.

Biztonság és egészségvédelem | Safe and health control:

Köbl Gábor – Köbly Safety Kft.

Tudományos és kiállítási szaktanácsadók | Scientific and exhibition experts:

**Fejes Éva, dr. Kopek Annamária, Kovács Zoltán,
Puskás Zoltán, Somlai Szilárd, Szinai Péter**

A Kis-Balaton Látogatóközpont létesítése a természetvédelmi-kultúrparkok megépítésére rendelkezésre álló források felhasználásán túl nagy jelentőséggel bír. A hazai turizmus „újra-fellendítésében” is szerepet játszik a helyi specifikus történetet mesélő, kötődést biztosító, rejtetten tanító figyelemfelhívást közvetítő helyek létesítése. Az urbanizációs-kultivációs kényszer és a fenntartható természeti-táji környezet között feszülő, ma már közismert ellentétből az (utóbbi érdekében) megteremtett új egyensúly elérése mindannyiunk érdeke. Az utóbbi évtizedek rohamos IT-fejlődése mellett már újabb kihívásokkal is szembesülnie kell egy ilyen helynek: fenntartani a választás szabadságát a virtuálisan megélhető élmény és a valódi tényszerűen megtapasztalható hatások között. Láthatóan nem kis elvárásokkal megyünk hát neki családostul a Vasáros Zsolt és tervezőcsapata által materializált látogatóközpontnak, amely idén nyár végén nyitotta meg kapuit.

Az intézmény területi diszpozíciójának meghatározója a közeli Fekete István emlékhely, a Matula-pákáskunyhó léte – természetesen a Balaton-felvidéki Nemzeti Park igazgatóság ingatlanterületén.³ Keszthelytől délre, a római kori és keresztény templom romokról ismert (egykor Festetics-major) Fenékpusztá közvetlen szomszédságában lévő ipartelepi ház-szórvány adja a mérnöki létesítmény telepítési környezetét. Ma már szinte történetinek mondható gépszín-telep mellett és az egykor kiszolgált lakóházak között rövid úton érhető el a telep végében álló központ, melynek korábbi eleme a kutatóház markáns (sajnos a képet is valóságában igen meghatározó) házszerű háza. De mögötte, a rendezettebb

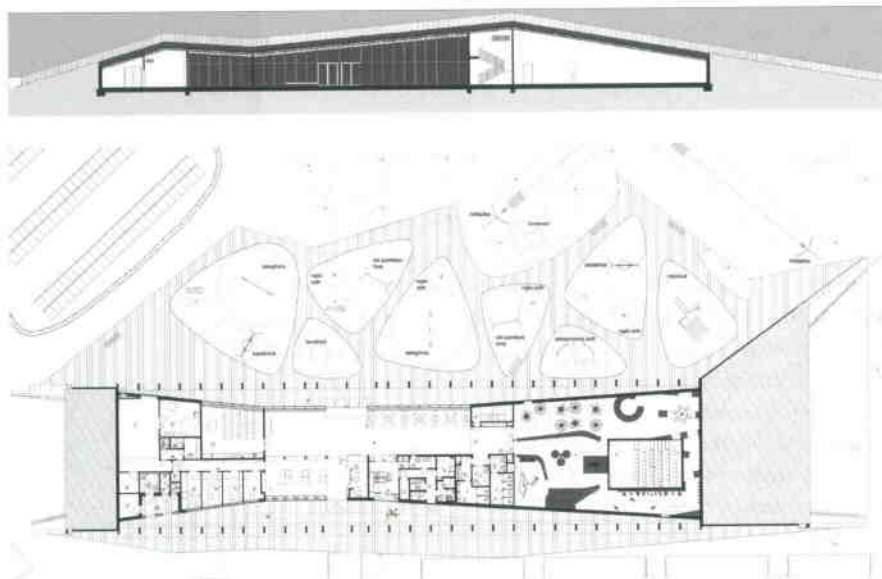

környezetkultúrával kezelt park(oló)felület mentén húzódik az új létesítmény – az épített környezet utolsó eleme, amely formálásával mutatja a táji környezethez kötődő viszonyát. Az alapállást a tervezők koncepciózusan meghatározták a természet „motívumai” mentén formálódó házzal.

A látogatóközpont telepítési helyét (sajnos) kerítés veszi körül, ami az ember által ellenőrzött utolsó hely attitűdjét mutatja, de az objektum építészeti gesztusai minden kétséget kizáróan a kis-balatoni tájhoz való kötődést mutatják. A Zala folyóba még torkolata előtt befutó Gyöngyös patak partja mentén, észak-déli tengellyel helyezkedik el a földtani vetődésként felbukkanó építmény. A bereki tájra jellemző füves-zsombékos sík geometriai rajzolat mentén hasad fel, a telek északi és déli széle között megemelkedő földrampa két szint magas építmény-rögöt formál, átlátható-átjárható építmény képe rajzolódik ki. A képletszerűen vezetett építészeti gondolatot kissé visszahúzza a kötelező számban elhelyezett parkoló térkövezett felülete, mely a nyugati pilléres homlokzat felől a feltárulás része – nem elvitatva ezek fontosságát, felmerül ezek oldalra helyezésének gondolata is, de hát akkor a megközelítés tengelye is változna. (Talán így többet nyert volna, mint veszített, de a természettől elvett építési terület geometriája nem sokat engedett.) Pillérek alkotta absztrakt hasadékfal nyílik fel a megközelítés felől; a pengeszerűen formált nagypilléres homlokzat mögött árnyékba húzódik a tornác épülethatárt jelölő

fala.⁴ E köztes tér a ritmizált nyersbeton pillérsor mögött már egyértelműbb épített jelekkel bír: az építmény közepére pozicionált csarnoktér (jegypénztár és ajándékbolt) üvegfalat kapott, mely a hátsó udvarrész felé hosszabban nyújtózkodik (magába foglalva a kávézó-büfé fogyasztótérnek és az előadó homlokzati megnyitását is); mellette a tornác mennyezeti felületét is takaró, lécezett faburkolatú felületet látunk. A kevés építészeti eszközre (és anyaghasználatra) szorított kompozíció az építmény tárgyyszerűségét fokozza kívülről, amit erősít az épület takaró füves földrampa finoman cikk-cakkos élképzése. Az objektumszerű megjelenést tovább oldja, hogy a „ház” teteje járható, játékos szabadtéri kiállító-felülete a gyerekek mozgékonyabb aktivitását is igénybe veszi. Az épület tetejéről várt kilátás-feltárlás csökkentett intenzitású a telepített erdősáv és az agrármérnöki pontossággal telekhatáron egykoron sorba rendezett (mára szép sudár) fák miatt.

Az épület használati képlete inntől kezdve szinte egyértelmű. A keskeny sávra szorított, elnyújtott alaprajz közepén a ház átjárható, így az épület „mögött” lévő szabadtéri játszótér és a kávézó-veranda kellemes árnyékos pillér-ligete már belépéskor meghatározható látogatói útvonal. A monumentális, de léptékében nem szokványosan érzékelhető épülettömeg többet rejt, mint ami a külső alapján felmérhető: mind a kiszolgáló irodai háttérfunkciók és a kisegítő gépészet, mind pedig a hal-sütődei hangulatot célzó kávézó tere nagyobbak látszik, és a zegzugosra fogott, de felfedező játékra nyitott generációt megcélzó, (inter-esen is) bejárható kiállítás is élménygazdag órát biztosít. Mindezt megfeyelhetjük egy jó természetfilmmel, amely széles panorámával kalauzol el a berek túskevári világában. A belsőépítészeti uraló kék falszín és a szürkés-homokszín öntött padlóburkolat a gazdag eszköztárral dolgozó kiállítási panelekre irányítja a figyelmet, melyek kellő időkiméréttel és széles skálájú információmennyiséggel vezeti a figyelmet a természeti környezet és az ember viszonyára.

Ideális pozíciójában a táji vetődés formájú rámpaház a természeti környezet széles és hosszan elterülő mezőjén foglalna helyet. De igaz valót tükröz: az ember néhány száz éves kultivációs tevékenysége nem tűnik el nyomtalanul, a vadvízi világ közepén létesített gépszín-telep nem tűnik el gyorsan. Mi ehhez képest a táj és élővilága alakulásának folyamat-léptéke? Itt az időnek is léptéke

van, nem csak a tárgyi formáknak. Meglepően magával ragadó ez a helyzet: egyfelől a kitettség, másfelől ezredfordulós helyfoglalásának gesztusa. A figyelmesebb tekintet is felfedezi a kultúrtáj vonalai és tektonikája felé nyújtó kapcsolódást. A kis-balatoni berek mocsaras-tavas világát átíró mérnöki lecsapolás rajzolatai az észak-dél és kelet-nyugat irányba futó, csónakázható csatornák („patakok”), ez a mintázat a ház alapvetése. Geometrikus diszpozíciója és természetszerűen, finoman alakított tárgyi volta az épített környezet és a természet jellegzetes formavilágát hordozza. És az emberi aktivitások múltával, záróra után, az ember alkotta csatornák mentén elindulva, kicsit belebújva a berek világába, érezhető a helyet nap mint nap lakhelyül használók sokaságának élete, majd az alkonyattal beköszönő lassú elcsendesedéssel egy logikus ritmikájú körforgás végtelenségével találkozhatunk. Napokban, évszakokban, években, évszázadokban (és tovább) mérve. Persze ez már nem a házról szól – de természetességgel formált létével az vezet minket ide.

1 Az ökológiai hatásokkal foglalkozik az MTA által 2016-ban indított Nemzeti Vízstudományi Programja. A víz-felület szabályozás szélesebb kérdésköréről újabb kutatások: Hideg Éva (szerk.): Környezeti jövő-kutatás – Magyarország 2050. (Ökológiai Kutatóközpont Tanulmányai 4.) Ökológiai Kutatóközpont, Tihany 2019., illetve folyóvizekre: Somogyi Sándor (szerk.): A XIX. századi folyószabályozások és ármentesítések földrajzi és ökológiai hatásai Magyarországon. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest 2000.

- 2 Lásd az Egyezmény a nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különös tekintettel a vízimadarak élőhelyeire néven ismertté vált Ramsari dokumentumot és a Natura 2000 Európai Unió ökológiai hálózata gondolatosságát.
- 3 A fejlesztés megnevezése mindig is sokatmondóan egyértelműsíti a viszonyt: GINOP-7.1.5-16-2016-00002 Kis-Balaton Látogatóközpont kialakítása és a Diás-szigeti Fekete István Emlékhely fejlesztése.
- 4 Nem tartozik a lélektani felfejtés logikai menetéhez, de emlékek képek-mintázatok megértése érdekében érdemes megemlíteni a Kis-Balaton természeti területének hagyományosan látogatott helyszínét, – mely Kányavári sziget néven ismert a nyugati medencében utazgatók közt – és annak mérnöki alkotását, a háromnyílásos fahidat: annak ritmizáló architektúrája és a vizsgálat tárgyát képező épület homlokzati pillérsora közötti absztrakt esztétizáló párhuzam vonható.

LANDSCAPE PROJECTION, GEOMETRIC FORMS KIS-BALATON VISITORS' CENTRE, KESZTHELY-FENÉKPUSZTA

The lake named Kis-Balaton is a wide marsh and moor zone of the river Zala, which formerly occupied a large area. Completed this summer, its Visitors' Centre has architectural gestures that prove belongingness to the landscape. The structure is seated along the stream Gyöngyös and resembles a fault. It is split up along the flat geometric tracery of the grassy-tussocky terrain, the earth ramp rising between the northern and eastern edge of the site creates a two-storey building-lump, which forms the image of a transparent-permeable edifice. An abstract fissure face is made up by pillars open up from the direction of the access route, the wall of the porch marking the limits of the building retraces into the shadow behind the colonnaded facade designed like a blade. The composition achieved by a fairly limited variety of architectural means (and materials) heightens the object-like character of the structure, which is further enhanced by the delicately zig-zagging edges of the grass-covered earth-ramp enveloping the building. The object-like appearance is counteracted by the walkable roof of the „house”, which can be used as a playful open-air exhibition surface on which children can engage in more agile activities.